

УДК 338.24.631.11

DOI: [https://doi.org/10.31521/modecon.V44\(2024\)-19](https://doi.org/10.31521/modecon.V44(2024)-19)

Наумчук В. В., аспірант, Поліський національний університет, м. Житомир, Україна
e-mail: Vnaumchuk@icloud.com

Оцінка соціально-економічної ефективності регулювання земельних відносин в Україні: результати соціологічного дослідження

Анотація. Здійснено глибокий аналіз соціо-економічної ефективності регулювання земельних відносин в Україні, обстежуючи широкий спектр аспектів, які впливають на цю сферу. Серед ключових вимірів оцінки виокремлено соціальний, екологічний та економічний аспекти. Соціальний аспект оцінки охоплює розгляд впливу земельних відносин на загальний рівень життя населення, зокрема, як доступність земельних ресурсів впливає на різні соціальні групи, та як ці відносини сприяють або перешкоджають соціальній стабільності та справедливості.

Доведено, що екологічний аспект включає всебічний аналіз впливу використання земель на довкілля, включаючи збереження біорізноманіття, стан ґрунтів, водних ресурсів та загальний стан екосистем. Важливість цього аспекту полягає у визначенні методів землекористування, які мінімізують негативний вплив на навколишнє середовище, сприяють сталому розвитку та забезпечують збалансоване використання природних ресурсів. Економічний аспект дослідження оцінює ефективність використання земельних ресурсів в контексті їх впливу на економічне зростання, розвиток аграрного сектору та загальну інвестиційну привабливість земельного ринку.

Встановлено, що 41% респондентів висловлюють необхідність модифікації існуючого законодавства з метою ефективного завершення земельної реформи. Вони вказують на усвідомлення потреби у подальших змінах для адекватного регулювання земельних відносин. Це підтверджує, що, незважаючи на досягнутий прогрес, правова система вимагає додаткових заходів для забезпечення інтересів всіх зацікавлених сторін. Додатково, 26% учасників опитування вважають, що наявне законодавство не вистачає для успішної реалізації реформи. Вони вказують на серйозні прогалини, які можуть ускладнити створення ефективного ринку земель. Ці дані вказують на розмаїття думок стосовно ключових аспектів законотворчості, необхідних для завершення земельної реформи, та підкреслюють важливість комплексного підходу до регулювання земельних відносин.

Ключові слова: земельні відносини; регулювання; інституційне забезпечення; державне управління; соціологічне дослідження; вплив війни.

Naumchuk Viktor, postgraduate, Polissia National University, Zhytomyr, Ukraine

Assessment of the Socio-Economic Efficiency of Land Relations Regulation in Ukraine: Results of a Sociological Study

Abstract. Introduction. Assessing the socio-economic efficiency of land relations regulation in Ukraine is a complex task that requires a detailed analysis of numerous aspects. In this context, the social aspect encompasses the impact of land relations on the population's living standards, the accessibility of land resources for various societal strata, and their influence on social stability and justice. The environmental aspect involves analyzing the impact of land use on the environment, the preservation of biodiversity, the condition of soils, water resources, and ecosystems overall. The economic aspect of assessment is associated with the efficiency of land resource utilization, the influence of land relations on economic growth, the development of the agricultural sector, and the investment attractiveness of the land market.

When conducting such an assessment, it is important to consider the legal framework regulating land relations in Ukraine, including legislation on land management, land lease, land sales, and valuation. Special attention is paid to reforms in the field of land relations, such as the introduction of a land market, which is crucial for determining their socio-ecological-economic efficiency.

Analyzing international experience and best practices in land relations regulation is also important, as it allows for the consideration of global trends and the adaptation of successful strategies to Ukrainian realities. Integrating economic, social, and environmental indicators allows for the creation of a multidimensional assessment model that contributes to a comprehensive understanding of the impact of land relations on the country's sustainable development.

An important element of such assessment is the involvement of stakeholders - government institutions, civil society, academic circles, and representatives of the agricultural sector. This ensures a comprehensive approach and helps to take into account diverse perspectives and interests. Additionally, the use of advanced data analysis methods, such as geographic information systems and econometric modeling, can significantly enhance the accuracy and objectivity of the assessment.

In addition to analytical work, it is important to formulate recommendations for improving the legislative framework and practices of land resource management. These recommendations should address the need for balanced development of rural areas, ensuring food security, protecting the rights of landowners and users, as well as the necessity of ensuring environmental sustainability and preserving natural resources.

Purpose. The purpose of the article is to analyze and evaluate the impact of legislative and administrative measures in the field of land relations on the social and economic spheres of Ukrainian society. The article aims to identify how the regulation

of land relations affects the efficiency of land resource utilization, citizen satisfaction with their needs, and the economic development of the country. Additionally, the research aims to identify problematic areas in the current system of land relations management and develop recommendations for enhancing its effectiveness based on data from sociological surveys.

Results. The research conducted involved a thorough analysis of the socio-economic efficiency of land relations regulation in Ukraine, examining a wide range of aspects influencing this sphere. Among the key dimensions of assessment, the social, ecological, and economic aspects were identified.

The social aspect of the assessment encompasses examining the impact of land relations on the overall standard of living of the population, particularly how the accessibility of land resources affects different social groups, and how these relations contribute to or hinder social stability and justice. This aspect also includes an analysis of the ways in which land relations can contribute to strengthening or undermining social cohesion and economic prosperity within communities.

The ecological aspect involves a comprehensive analysis of the impact of land use on the environment, including the preservation of biodiversity, soil conditions, water resources, and overall ecosystem health. The importance of this aspect lies in determining land use practices that minimize negative environmental impacts, promote sustainable development, and ensure balanced use of natural resources.

The economic aspect of the research evaluates the efficiency of land resource utilization in the context of its impact on economic growth, the development of the agricultural sector, and the overall investment attractiveness of the land market. The analysis of economic priorities identified among respondents underscores the need to ensure financial stability, particularly through mechanisms such as land acquisition and access to credit resources, which become especially relevant in times of war and economic instability.

Furthermore, the research conducted among participants in land relations in the Zhytomyr region revealed that 41% of respondents express the necessity for modifying existing legislation to effectively conclude land reform. They point to the awareness of the need for further changes to adequately regulate land relations. This confirms that, despite progress made, the legal system requires additional measures to safeguard the interests of all stakeholders.

Additionally, 26% of survey participants believe that current legislation is insufficient for the successful implementation of reform, highlighting significant gaps that may complicate the establishment of an effective land market. The survey regarding the prioritization of legislative projects showed the greatest support for spatial planning projects (21%), indicating the need for clear zoning and territorial regulation. The importance of ensuring access to financing is underscored by support for the Credit Guarantee Fund bill (19%), while transparency in land auctions and decentralization of land resource management are recognized as priorities by 17% and 14% of respondents, respectively. These data indicate the diversity of opinions regarding key aspects of legislation necessary to conclude land reform, emphasizing the importance of a comprehensive approach to land relations regulation.

Conclusions. The conclusions of the study confirm that assessing the socio-economic efficiency of land relations regulation in Ukraine is a multifaceted task, encompassing social, ecological, and economic aspects. The importance of the regulatory framework and reforms, particularly the introduction of a land market, underscores the need for a balance between agricultural sector development and sustainable land use. International experience indicates the significance of adapting global trends to domestic conditions, while the use of modern analytical methods can enhance assessment accuracy. Involving stakeholders ensures a comprehensive approach to land resource management.

Surveying participants in the land market revealed that 41% of respondents believe that existing legislation needs refinement for the effective completion of land reform, indicating the awareness of the need for further changes to adequately regulate land relations. This underscores that despite progress made, the legal system requires enhancements to safeguard the interests of all parties. Additionally, 26% of respondents consider current legislation insufficient for reform implementation, citing significant gaps that may hinder the establishment of an effective land market. The survey on legislative project prioritization showed the highest support for spatial planning projects (21%), reflecting the need for clear zoning and territorial regulation. The importance of ensuring access to financing was emphasized by support for the Credit Guarantee Fund bill (19%), while transparency in land auctions and decentralization of land management were recognized as priorities by 17% and 14% of respondents, respectively. These findings indicate diverse opinions on key legislative aspects necessary for completing land reform, underscoring the importance of a comprehensive approach to land relations regulation.

The state of war in Ukraine has created additional challenges for the agricultural sector, affecting economic stability and the social structure of rural areas. The need to ensure financial stability, adapt to changes in local government interaction, and reform the legal framework during wartime is crucial to support agricultural businesses. The research points to the necessity of an integrated approach that combines economic feasibility, social responsibility, and legal clarity, with a particular emphasis on wartime conditions. Improving existing and developing new legal mechanisms that account for current and future risks is essential to ensure the stability and development of the agricultural sector.

Keywords: land relations, regulation, institutional framework, state governance, sociological study, impact of war.

JEL Classification: H7; Q15.

Постановка проблеми. Оцінка соціо-економічної ефективності регулювання земельних відносин в Україні є комплексним завданням, яке вимагає детального аналізу багатьох аспектів. У цьому контексті, соціальний аспект охоплює вплив земельних відносин на рівень життя населення, доступність земельних ресурсів для різних верств населення та їх вплив на соціальну стабільність і справедливість. Екологічний аспект включає аналіз впливу

землекористування на довкілля, збереження біорізноманіття, стан ґрунтів, водних ресурсів та екосистем загалом. Економічний аспект оцінки пов'язаний з ефективністю використання земельних ресурсів, впливом земельних відносин на економічне зростання, розвиток аграрного сектору та інвестиційну привабливість земельного ринку.

При проведенні такої оцінки важливо враховувати нормативно-правову базу, яка регулює земельні

відносини в Україні, включаючи законодавство про землеустрій, оренду землі, продаж земельних ділянок та їх оцінку. Особлива увага приділяється реформам у сфері земельних відносин, таким як запровадження ринку землі, що має важливе значення для визначення їх соціо-еколого-економічної ефективності.

Також важливим є аналіз міжнародного досвіду та кращих практик у сфері регулювання земельних відносин, що дозволяє враховувати глобальні тенденції та адаптувати успішні стратегії до українських реалій. Інтеграція економічних, соціальних та екологічних індикаторів дозволяє створити багатовимірну модель оцінки, яка сприяє всебічному розумінню впливу земельних відносин на сталий розвиток країни.

Важливим елементом такої оцінки є залучення зацікавлених сторін - державних установ, громадськості, наукових кіл та представників аграрного сектору. Це забезпечує комплексний підхід та допомагає врахувати різноманітні точки зору та інтереси. Крім того, використання передових методів аналізу даних, таких як геоінформаційні системи та економетричне моделювання, може значно підвищити точність та об'єктивність оцінки.

Окрім аналітичної роботи, важливим є формулювання рекомендацій щодо вдосконалення законодавчої бази та практик управління земельними ресурсами. Ці рекомендації мають враховувати потреби в збалансованому розвитку сільських територій, забезпеченні продовольчої безпеки, захисті прав власників та користувачів землі, а також необхідності забезпечення екологічної стійкості та збереження природних ресурсів.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідження оцінки соціально-економічної ефективності регулювання земельних відносин в Україні охоплює широкий спектр джерел, які аналізують різні аспекти управління земельними ресурсами, законодавчі ініціативи та їх вплив на розвиток країни. Д. Башлик висвітлив комплексну програму дій у сфері управління земельними відносинами та геопросторових даних, підкресливши важливість інтегрованого підходу до земельного кадастру та геоданих [1]. Законодавчі акти, прийняті Верховною Радою України у 2011, 2021, та 2022 роках, включаючи Закон "Про Державний земельний кадастр", зміни щодо удосконалення системи управління та дерегуляції, а також Концепцію загальнодержавної цільової програми використання та охорони земель, вказують на стратегічне спрямування України до реформ у цій сфері [2-7].

П. Кулинич, аналізуючи основні тенденції розвитку земельного законодавства під час земельної реформи, та А. Г. Мартин, вказуючи на напрями удосконалення управління земельними ресурсами, обговорюють необхідність адаптації до сучасних умов. Т. Г. Титаренко, та колектив Третяка подають аналіз функціональної характеристики та методології

діяльності у сфері державного управління земельними відносинами, відповідно. Міжнародні дослідження, як-от Pryshliak et al., Dankevych et al., та Skydan et al, розширюють контекст, досліджуючи виклики та досвід інших країн у контексті української ситуації, включаючи вплив воєнних дій на землеробство та глобальну енергетичну та продовольчу безпеку, управління лісовими та водними ресурсами, та ініціативи Європейського зеленого курсу [8-17]. Таким чином, комплексний погляд на оцінку соціально-економічної ефективності регулювання земельних відносин в Україні відображає зусилля національних дослідників і міжнародних експертів у вирішенні проблем, пов'язаних з ефективним управлінням земельними ресурсами, їх охороною та використанням у контексті екологічної безпеки та сталого розвитку.

Формулювання цілей дослідження. Метою статті є аналіз та оцінка впливу законодавчих та адміністративних заходів у сфері земельних відносин на соціальну та економічну сфери українського суспільства. Стаття прагне виявити, як регулювання земельних відносин впливає на ефективність використання земельних ресурсів, задоволеність потреб громадян та економічний розвиток країни. Окрім того, метою дослідження є ідентифікація проблемних зон у сучасній системі управління земельними відносинами та розробка рекомендацій щодо підвищення її ефективності на основі даних соціологічного опитування.

Основні результати дослідження. У межах оцінки соціально-економічної ефективності регулювання земельних відносин в Україні було здійснено соціологічне опитування, залучаючи 148 сільськогосподарських товаровиробників з Житомирської області. Дослідження охопило критичні економічні, соціальні, та правові аспекти ведення аграрного бізнесу в контексті сучасних ринкових трансформацій, а саме: інтерес до придбання сільгоспземель, потенційні обсяги та джерела фінансування інвестицій, проблематику залучення кредитів, а також наслідки від запровадження ринку землі для розвитку переробної промисловості. Особлива увага була приділена планам передачі бізнесу наступному поколінню, ставленню до місцевої влади та очікуванням щодо майбутнього сільських територій після реформи. У правовій частині опитування акцент робився на оцінку нормативного забезпечення реформи, пріоритетах законодавчих ініціатив, сприйнятті податку на сільськогосподарські землі та вирішенні земельних спорів.

Результати дослідження вказують на значну обережність та скептицизм серед аграріїв стосовно інвестицій в земельні активи, з 79% респондентів, що висловили негативну позицію, та лише 14% - з позитивною. Основні виклики включають фінансові обмеження, невизначеність законодавчого регулювання, ризики ринкових коливань, та недовіру до поточної системи управління земельними

ресурсами (рис. 1). Незначна частина оптимістів підкреслює потенціал для розвитку власного бізнесу через розширення земельного банку, в той час, як нерішучість частини респондентів свідчить про потребу в подальшому аналізі ринкових умов та законодавчої чіткості.

Таким чином, дослідження підкреслює необхідність розробки цілеспрямованих політик та

інструментів для підтримки інвестицій у секторі, з акцентом на усунення існуючих бар'єрів та підвищення довіри аграріїв до земельного ринку. Опитування виявило ключові тренди та можливості для аграрного сектору в рамках ринкових трансформацій, вказуючи на потребу в комплексному підході до реформування земельних відносин.

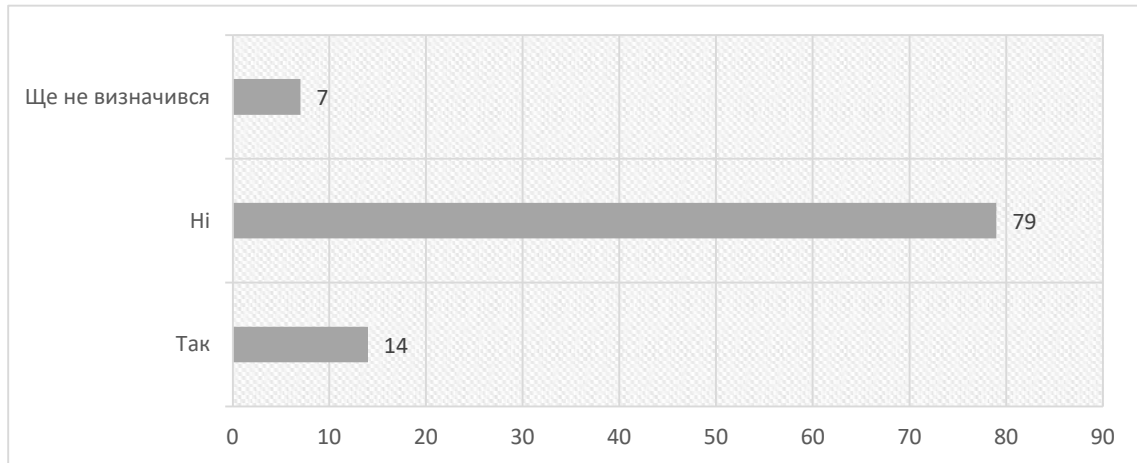

Рисунок 1 – Бажання купити сільськогосподарські землі у виробників аграрної продукції, %

Джерело: дослідження автора

Згідно з аналізом, 14% опитаних виразили намір інвестувати в невеликі ділянки до 10 га, що може відображати стратегію поступового розширення, особливо привабливу для малих фермерських господарств або тих, хто тільки розпочинає свій шлях в агробізнесі, оскільки це дозволяє мінімізувати фінансові ризики. Переважна більшість опитаних, 64%, висловила бажання купувати земельні ділянки від 10 до 100 га. Така тенденція свідчить про стриманий оптимізм серед аграріїв щодо можливості розширення власних господарств до розмірів, які забезпечують ефективне масштабування виробництва, одночасно зберігаючи баланс між інвестиціями та потенційними ризиками. Ці висновки демонструють різноманітність інвестиційних підходів у контексті поточного регулювання земельних відносин в Україні та вказують на необхідність урахування цих підходів при подальшому розробленні політик та інструментів регулювання з метою стимулювання розвитку аграрного сектору.

Аналізуючи прогнози респондентів щодо майбутнього сільських територій після завершення земельної реформи, ми зустрічаємося з широким спектром очікувань та оцінок, які відображають різноманіття думок серед населення. Ці відгуки можна згрупувати у кілька ключових напрямків.

Скептицизм та стабільність. Найбільша група респондентів (37%) не очікує суттєвих змін на селі після реформи. Ця позиція може вказувати на глибокий скептицизм щодо ефективності будь-яких реформ або

віру в стійкість сільськогосподарського сектору, який вже адаптувався до існуючих умов. Можливо, ці люди вважають, що структурні зміни не принесуть радикальних покращень у їх життя або умови ведення господарства.

Мінімізація ризику іноземного втручання. Лише 7% опитаних висловлюють занепокоєння щодо потенційного набуття іноземними інвесторами великих земельних масивів. Ця низька відсоткова частка може відображати довіру до законодавчих механізмів, що обмежують продаж землі іноземцям, або переконання, що ризик для земельного суверенітету країни залишається низьким.

Занепокоєння занепадом села. Приблизно 14% учасників опитування бачать майбутнє сіл в подальшому занепаді, побоюючись, що реформи можуть спричинити погіршення умов життя та праці. Ця група, можливо, вважає, що реформа призведе до збільшення нерівності, зменшення доступності землі для малого та середнього фермерства, або зростання вартості оренди.

Підтримка децентралізації та об'єднаних громад. 10% респондентів вважають, що майбутнє села лежить у розвитку об'єднаних громад. Це відображає позитивне сприйняття децентралізації як засобу покращення управління, ефективності та економічного розвитку на місцевому рівні.

Оптимізм щодо аграрного бізнесу. Нарешті, значна частина опитаних (32%) поділяють оптимістичний погляд на вплив земельної реформи на розвиток

аграрного бізнесу. Вони очікують, що реформа стимулюватиме інвестиції, інновації та зростання, особливо у виробничому секторі аграрної економіки (рис. 2).

Ці різні оцінки та очікування відображають складність сприйняття та потенційного впливу

земельної реформи на сільські території. Вони також вказують на важливість врахування широкого спектра думок та інтересів при реалізації та адаптації реформ на практиці, щоб забезпечити баланс інтересів і сприяти сталому розвитку сільських громад.

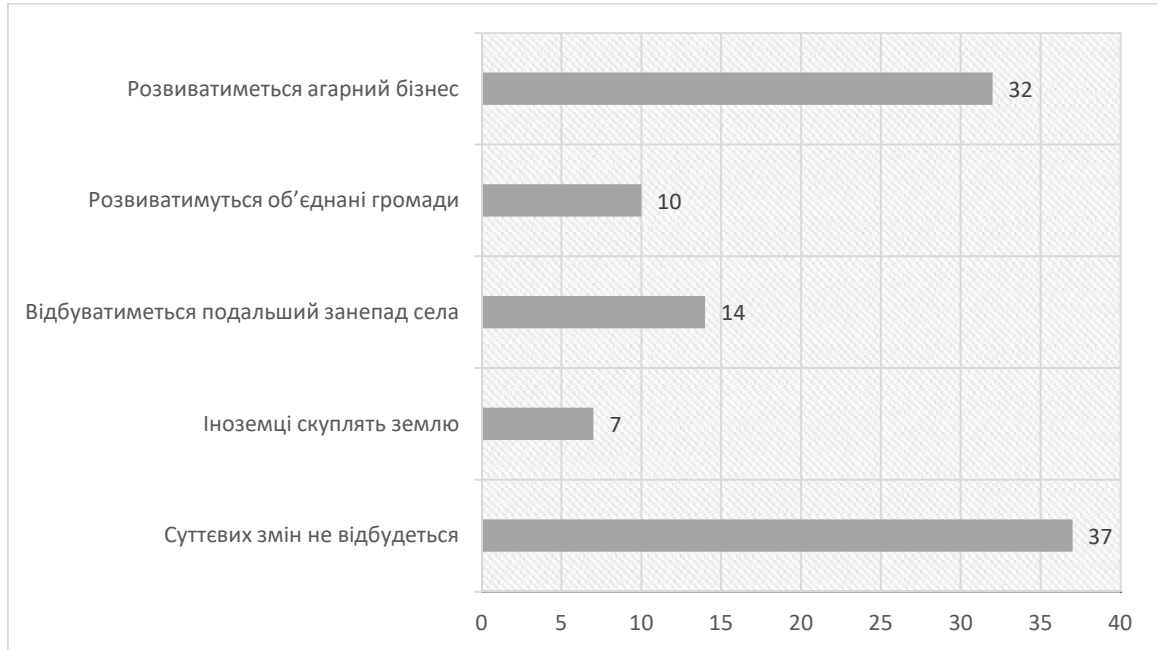

Рисунок 2 – Прогнози щодо майбутнього села після завершення земельної реформи, %

Джерело: дослідження автора

Результати анкетування, представлені на рис. 3, щодо першочергових завдань для розвитку аграрного бізнесу, висвітлюють глибоке розуміння респондентами необхідності комплексного підходу до вирішення проблем аграрного сектору. Розглянемо кожен з виокремлених напрямків детальніше.

Завершення земельної реформи. Підтримано 18% опитаних, цей пункт підкреслює критичну роль земельної реформи у створенні стабільних та прозорих умов для ведення аграрного бізнесу. Реформа має на меті забезпечити чесний доступ до земельних ресурсів, сприяти ефективнішому їх використанню та залучити інвестиції у сільськогосподарський сектор. Вона є фундаментальною для розвитку аграрного бізнесу, оскільки земля є основним активом у цій галузі.

Зниження податкового навантаження. Вибрано 21% учасників опитування, ця вимога вказує на значні фіскальні бар'єри, з якими стикаються аграрії. Зниження податків може значно покращити економічне середовище для аграрного бізнесу, зменшивши витрати на виробництво та сприяти реінвестуванню прибутку у розвиток та модернізацію.

Доступність банківських кредитів. Означена 17% респондентів, ця проблема підкреслює важливість доступу до фінансування для розвитку аграрного

бізнесу. Кредити є життєво важливими для фінансування модернізації виробничих процесів, розширення діяльності та впровадження інновацій, що в кінцевому підсумку сприятиме зростанню конкурентоспроможності.

Розвиток соціальної інфраструктури. Наголошено 12% опитаних, цей аспект відображає розуміння того, що залучення та утримання кваліфікованих кадрів у сільській місцевості потребує не лише економічних стимулів, але й належного рівня життя. Розвиток освіти, охорони здоров'я, транспорту та інших елементів соціальної інфраструктури є важливим для створення привабливих умов для життя та роботи в аграрному секторі.

Комплексний підхід. Найбільша частина респондентів (32%) вважає, що ефективний розвиток аграрного бізнесу можливий лише через інтегрований підхід, який включатиме всі згадані аспекти. Це підкреслює, що виклики, з якими стикається сектор, є взаємопов'язаними, і лише їх комплексне вирішення може забезпечити сталий розвиток аграрного бізнесу.

Ці відповіді вказують на глибоке усвідомлення респондентами складності проблем, які стоять перед аграрним бізнесом, та необхідності комплексного підходу до їх вирішення, що охоплює як економічні, так і соціальні аспекти розвитку.

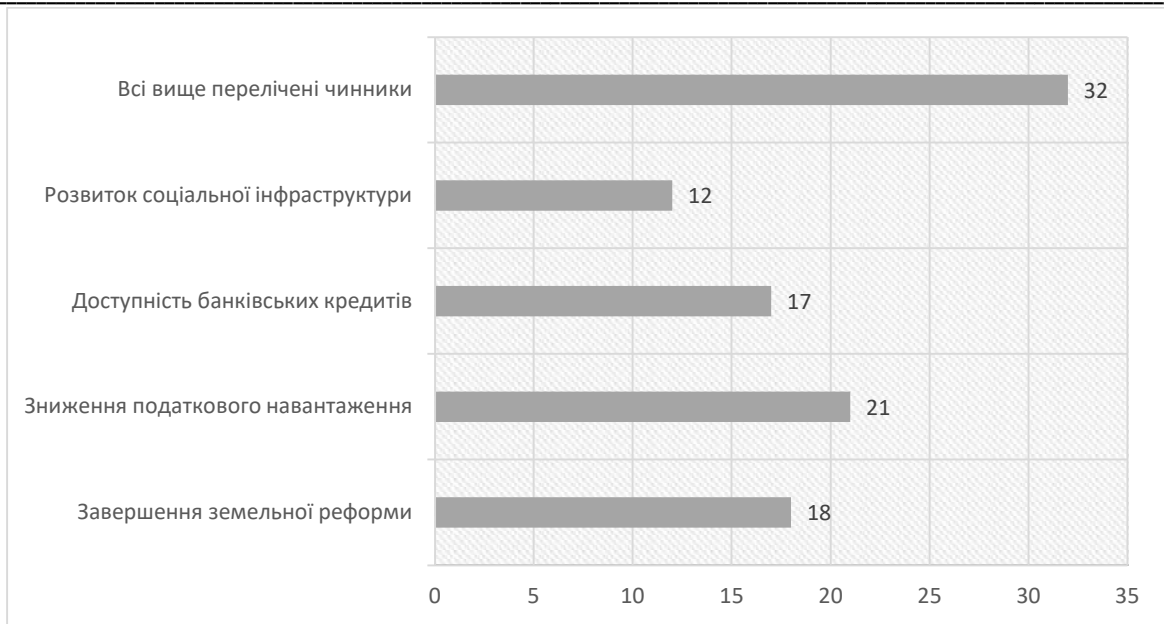

Рисунок 3 – Першочергові завдання для розвитку аграрного бізнесу, %

Джерело: дослідження автора

Результати анкетування, які були представлені на рис. 4, відкривають інсайти щодо того, як респонденти оцінюють тимчасові рамки для прояву позитивного ефекту від завершення земельної реформи. Ця інформація допомагає зрозуміти очікування та перспективи стосовно майбутнього аграрного сектору у контексті реформ.

Короткострокові очікування (до 5 років). Меншість респондентів (17%) висловлюється за швидкий позитивний ефект від реформи, сподіваючись на зміни протягом перших п'яти років. Цей оптимізм може базуватися на припущенні, що реформа зможе швидко усунути існуючі бар'єри для ефективного використання землі, сприяти залученню інвестицій та покращити правову основу для аграрних підприємств. Однак, така думка не є панівною серед опитаних, що свідчить про збереження певного рівня обережності стосовно швидкості впровадження та ефективності реформ.

Середньотермінові очікування (5-7 років). Більш значна частина респондентів (28%) вважає, що позитивний вплив реформи проявиться у середньотерміновій перспективі. Така думка може відображати усвідомлення того, що для адаптації аграрного сектору до нових умов, стабілізації ринкових відносин та реалізації потенціалу реформи потрібен час. Респонденти, які поділяють цю думку, можливо, вважають, що середньотерміновий період дозволить реформі виявити свій повний потенціал та почати приносити відчутні позитивні зміни.

Довготривалі очікування (понад 10 років). Найбільша група респондентів (37%) віддає перевагу довготривалій перспективі, вважаючи, що значні позитивні результати реформи стануть очевидними лише через десятиліття. Ця позиція свідчить про

розуміння глибини та складності викликів, з якими стикається аграрний сектор, та необхідності довгострокового планування та стратегічних інвестицій для досягнення сталого розвитку.

Скептицизм щодо позитивного ефекту. Певна частина респондентів (18%) висловлює скептицизм, не очікуючи позитивного ефекту від реформи взагалі. Така думка може відображати занепокоєння щодо ефективності запланованих змін, можливих проблем із впровадженням реформи, або ж недовіру до здатності системи адаптуватися та відповідати на виклики, які ставить перед нею реформа.

Ці різноманітні очікування показують, що сприйняття ефективності земельної реформи та її впливу на аграрний сектор значно варіюється серед респондентів, відображаючи широкий спектр думок та перспектив щодо майбутнього аграрного розвитку країни.

Аналіз результатів анкетування, проведеного серед учасників аграрного ринку, демонструє виразну орієнтацію респондентів на важливість інституційних заходів у контексті завершення земельної реформи, особливо у сферах фінансової підтримки та контролю за земельними відносинами. Переважна більшість, а саме 47% опитаних, підтримала створення Фонду гарантування кредитів, висвітлюючи гостру потребу аграрного сектору в доступі до кредитних ресурсів. Цей інтерес вказує на загально визнану необхідність забезпечення фінансових інструментів для стимулювання розвитку агробізнесу та впровадження інновацій, що, своєю чергою, підкреслює важливість державної підтримки та фінансових гарантій для забезпечення стабільності та прогресу в аграрному секторі.

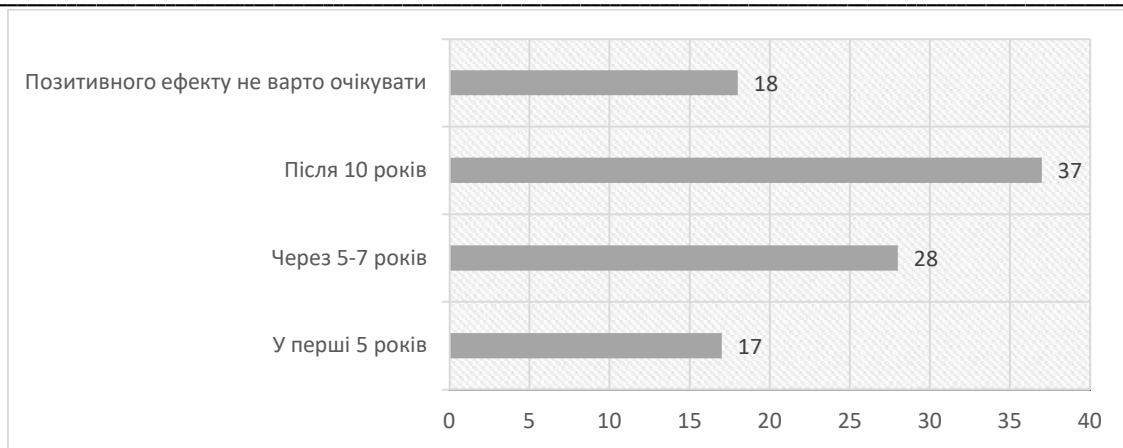

Рисунок 4 – Період після якого можливий позитивний ефект від завершення земельної реформи, %

Джерело: дослідження автора

На другому місці за пріоритетністю, з показником 39%, розміщується розбудова системи моніторингу земельних відносин, що відображає прагнення до створення надійних механізмів контролю та аналізу земельних транзакцій. Важливість цього заходу впливає з потреби забезпечити високий рівень прозорості та справедливості у використанні земель, а також унеможливити незаконні дії або зловживання у цій сфері. Значення такої системи моніторингу не можна недооцінювати, адже вона лягає в основу ефективного землекористування та захисту прав землевласників і землекористувачів.

Меншою мірою, але все ж важливим, вважається створення Аграрного реєстру, який отримав підтримку 14% респондентів. Цей інструмент має значення для систематизації та доступності інформації про земельні ділянки, їх власників та умови використання, що сприятиме підвищенню прозорості земельних відносин, оптимізації землекористування та, як наслідок, зміцненню прав власності на землю.

Результати опитування, представлені на рис. 5, щодо пріоритетності нормативно-правових актів в контексті завершення земельної реформи, вказують на широкий спектр інтересів та очікувань серед респондентів. Серед розглянутих законопроектів, найбільшу підтримку отримав той, що стосується просторового планування та регулювання меж громад, що набрав 21% голосів. Така вагома підтримка відображає визнання необхідності структурованого підходу до управління земельними ресурсами, що передбачає чітке визначення територіальних меж та зонування, яке є критичним для ефективного використання землі в аграрному секторі.

Законопроект, спрямований на створення та діяльність Фонду гарантування кредитів, забезпечує доступність фінансування для малих сільськогосподарських виробників та здобув підтримку 19% опитаних. Це підкреслює розуміння важливості забезпечення аграріїв необхідними фінансовими ресурсами для розвитку та впровадження інновацій, що є ключовим для

підвищення конкурентоспроможності та стимулювання зростання в аграрному секторі. Прозорість процесів земельних аукціонів, зафіксована в законопроекті про електронні аукціони, є пріоритетом для 17% респондентів. Це вказує на прагнення до відкритості та справедливості в процедурах продажу та оренди земель, що є фундаментальним для запобігання корупції та забезпечення рівних умов для всіх учасників ринку.

“Децентралізаційний” законопроект, який сприяє передачі земель і децентралізації їх управління, набрав 14% голосів. Це відображає загальну тенденцію до розширення повноважень місцевих громад та підтримки ініціатив знизу, що сприяють більш ефективному та відповідальному управлінню земельними ресурсами. Законопроект про детінізацію виробництва сільськогосподарської продукції, що передбачає оподаткування землі на основі її площі, отримав підтримку 12% респондентів. Це свідчить про спроби збільшення прозорості та легалізації аграрної діяльності, що є важливим для підвищення податкових надходжень та стимулювання законного ведення бізнесу. Меншу підтримку здобули ініціативи, пов’язані з приватизацією та створенням інфраструктури геопросторових даних та Аграрного реєстру, що може відображати більшу складність цих питань або потребу в додатковому роз’ясненні їх значення та механізмів реалізації для ширшої аудиторії (рис. 5).

Такий розподіл пріоритетів серед опитаних підкреслює комплексність підходів та варіативність оцінок щодо того, які законодавчі ініціативи вважаються найважливішими для ефективного завершення земельної реформи, відображаючи різноманітність інтересів та очікувань зацікавлених сторін.

Емпіричне дослідження, здійснене серед суб’єктів аграрного виробництва в Житомирській області, дозволило ідентифікувати значний вплив воєнного стану на ключові аспекти управління аграрними земельними ресурсами, економічну стійкість

агробізнесу та соціальну структуру сільських районів. Військові дії ініціювали низку додаткових викликів для аграрної діяльності, включаючи обмеження використання земель, що мало безпосередній вплив на відповіді учасників дослідження. Аналіз економічних пріоритетів респондентів виявив

виражене прагнення до забезпечення фінансової стійкості та доступності необхідних ресурсів, особливо через механізми придбання земельних ділянок та отримання кредитних ресурсів, що набуває особливої актуальності в контексті військових умов.

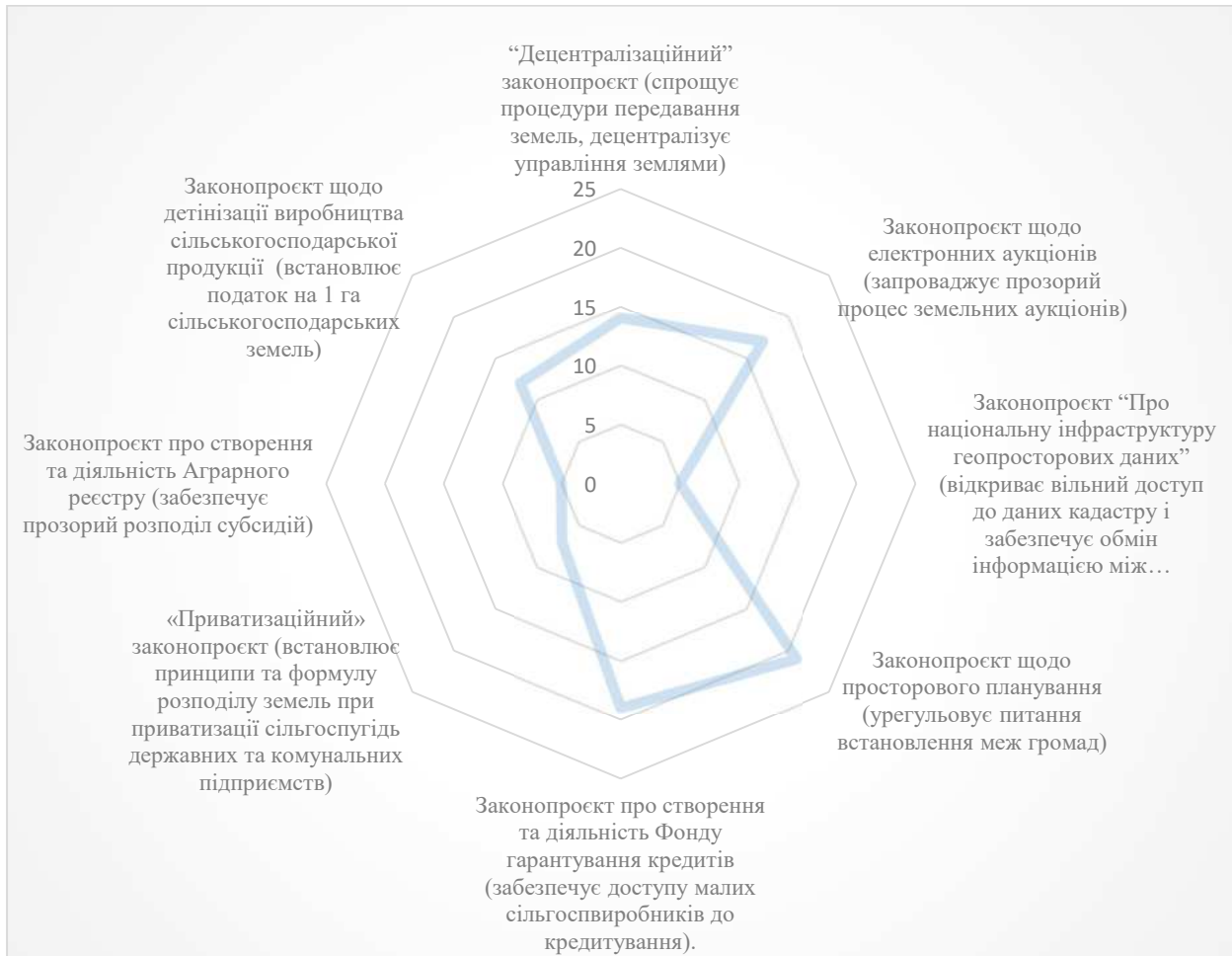

Рисунок 5 – Пріоритетні нормативно-правові акти в умовах завершення земельної реформи, %

Джерело: дослідження автора

У соціальній сфері війна суттєво вплинула на плани щодо передачі аграрних підприємств наступним поколінням, модифікувала форми взаємодії з органами місцевої влади та скоригувала перспективні бачення розвитку сільських громад. Попри це, дослідження зафіксувало збереження стратегічної візії розвитку сільських районів, включаючи оцінку потенційних наслідків земельної реформи та її впливу на аграрний сектор. Юридичний аналіз відображає актуальність питань посилення нормативно-правової бази та адаптації законодавства до умов воєнного стану, акцентуючи на необхідності забезпечення правової підтримки агробізнесу та земельних відносин у кризових умовах.

Отримані в ході дослідження дані підкреслюють необхідність комплексного підходу до управління земельними ресурсами, що гармонійно інтегрує

економічну ефективність, соціальну відповідальність та правову визначеність. Особлива увага при цьому приділяється актуалізації питань безпеки, стабільності постачань, логістики, а також гарантування прав власності та ефективного управління земельними активами у кризових умовах, що вимагає вдосконалення чинного та розробки нового законодавства, котре б адекватно реагувало на сучасні та потенційні виклики.

Висновки дослідження підтверджують, що оцінка соціо-економічної ефективності регулювання земельних відносин в Україні є багатограним завданням, що включає соціальні, екологічні та економічні аспекти. Важливість нормативно-правової бази та реформ, зокрема запровадження ринку землі, акцентує на потребі балансу між розвитком аграрного сектору та забезпеченням сталого

природокористування. Міжнародний досвід вказує на значення адаптації глобальних тенденцій до внутрішніх умов, а використання сучасних аналітичних методів може збільшити точність оцінок. Залучення зацікавлених сторін забезпечує комплексний підхід до управління земельними ресурсами.

Опитування серед учасників земельного ринку виявило, що 41% респондентів вважають необхідним доопрацювання існуючого законодавства для ефективного завершення земельної реформи, вказуючи на усвідомлення потреби в подальших змінах для адекватного регулювання земельних відносин. Це підтверджує, що, попри досягнений прогрес, правова система потребує доповнень для забезпечення інтересів усіх сторін. Також, 26% опитаних вважають нинішнє законодавче підґрунтя недостатнім для реалізації реформи, вказуючи на існування серйозних прогалин, які можуть ускладнити створення ефективного ринку земель. Опитування щодо пріоритетності законопроектів виявило найбільшу підтримку проекту щодо просторового планування (21%), що відображає потребу в чіткому зонуванні та територіальному регулюванні. Важливість

доступу до фінансування підкреслена підтримкою законопроекту про Фонд гарантування кредитів (19%), а прозорість земельних аукціонів і децентралізація управління землями визнані пріоритетними 17% та 14% респондентами відповідно. Ці дані вказують на розмаїття думок щодо комплексного підходу до регулювання земельних відносин.

Воєнний стан в Україні створив додаткові виклики для аграрного сектору, вплинувши на економічну стабільність та соціальну структуру сільських територій. Необхідність забезпечення фінансової стабільності, адаптації до змін у взаємодії з місцевою владою та реформування правової бази в умовах війни є ключовими для підтримки аграрного бізнесу. Дослідження вказує на потребу в інтегрованому підході, що об'єднує економічну доцільність, соціальну відповідальність, та правову визначеність, з особливим акцентом на умови війни. Вдосконалення існуючих і розробка нових правових механізмів, що враховують поточні та майбутні ризики, є необхідними для забезпечення стійкості та розвитку аграрного сектору.

Література:

1. Башлик, Д. (2020). Комплексна програма дій у сфері управління земельними відносинами та геопросторових даних. URL: <http://zakarpatska.land.gov.ua/derzhheokadastr-pidpysav-kompleksnu-prohramu-dii-u-sferi-upravlinnia-zemelnymy-vidnosynamy-ta-heoprostorovykh-danykh/>
2. Верховна Рада України. (2011). Закон України "Про Державний земельний кадастр" від 07.07.2011 № 3613-VI URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show>
3. Верховна Рада України. (2021). Закон України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення системи управління та дерегуляції у сфері земельних відносин" від 28.04.2021 року № 1423-IX, URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1423-20#Text>
4. Верховна Рада України. (2022). Концепція загальнодержавної цільової програми використання та охорони земель від 19.01.2022 року №70-р., URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/70-2022-%D1%80#Text>
5. Кабінет Міністрів України. (2020). Постанова "Деякі заходи щодо прискорення реформ у сфері земельних відносин", URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1113-2020-%D0%BF#Text>
6. Кулинич, П. (2020). Земельне законодавство України періоду земельної реформи: основні тенденції розвитку. *Право України*, 5, 63-75.
7. Титаренко, Т. Г. (2015). Функціональна характеристика діяльності суб'єктів державного управління земельними відносинами. *Проблеми і перспективи економіки та управління*, 1, 222-234
8. Третяк, А., Третяк, В., Прядка, Т., Третяк, Р., & Капінос, Н. (2021). Методологія державного управління земельними ресурсами та землекористуванням. *Агросвіт*, 20, 14-21.
9. Pryshliak N., Dankevych V., Tokarchuk D., Shpykuliak O. The sowing and harvesting campaign in Ukraine in the context of hostilities: challenges to global energy and food security. *Energy Policy Journal* 2023; 26(1):145–168.
10. Данкевич Є. М., Данкевич В. Є. Екологічні особливості ведення сільськогосподарського виробництва на забруднених радіонуклідами територіях з використанням японського досвіду. *Вісн. ЖНАЕУ*. 2016. № 1 (55). т. 3. С. 24–37.
11. Dankevych V., Dankevych Y. Management of forest and water resources in the context of administrative-territorial reform: the experience of Poland. *The scientific heritage*. Budapest. Vol. 6, № 55. 2020. pp. 27-31.
12. Підсумковий документ Міжнародної конференції з питань відновлення України (URC 2022) «Декларація Лугано» Лугано. 4-5 липня 2022 року. URL: <https://ua.urc2022.com/materiali-konferenciyi>
13. Стратегія розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року, Схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 10 липня 2019 р. № 526-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws>
14. Писаренко Т. В., Куранда Т. К. та ін. Реалізація пріоритетних напрямів розвитку науки і техніки та отримані результати у 2021 р.: *аналітична довідка*. Київ : УкрІНТЕІ, 2022. 53 с.
15. Вишлінський Г., Репко М. та ін. Економіка України під час війни: звіт за жовтень 2022. Центр економічної стратегії, German Economic Team, 22 с.
16. Skydan O.V., Dankevych V. Ye., Fedoniuk T. P., Dankevych Ye.M, Yareмова M. I. European green deal: Experience of food safety for Ukraine. *International Journal of Advanced and Applied Sciences*, 9(2) 2022, Pages: 63-71
17. Данкевич В.Є., Данкевич Є.М., Бондарчук Н.В., Стрільчук В.А. Європейська зелена угода: дорожня карта збалансованого природокористування в умовах децентралізації. *Проблеми економіки*. 2021. № 1 (47) С. 185–191.

References:

1. Bashlyk, D. (2020). Kompleksna prohrama dii u sferi upravlinnia zemelnymy vidnosynamy ta heoprosorovykh danykh. <http://zakarpatska.land.gov.ua/derzhheokadastr-pidpysav-kompleksnu-prohramu-dii-u-sferi-upravlinnia-zemelnymy-vidnosynamy-ta-heoprosorovykh-danykh/>
2. Verkhovna Rada Ukrainy. (2011). Zakon Ukrainy "Pro Derzhavnyi zemelnyi kadastr" vid 07.07.2011 № 3613-VI. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show>
3. Verkhovna Rada Ukrainy. (2021). Zakon Ukrainy "Pro vnesennia zmin do deiakykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy shchodo vdoskonalennia systemy upravlinnia ta deregulatsii u sferi zemelnykh vidnosyn" vid 28.04.2021 roku № 1423-IX, URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1423-20>
4. Verkhovna Rada Ukrainy. (2022). Kontsepsiia zahalnoderzhavnoi tsilovoi prohramy vykorystannia ta okhorony zemel vid 19.01.2022 roku №70-r., <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/70-2022-%D1%80#Text>
5. Kabinet Ministriv Ukrainy. (2020). Postanova "Deiaki zakhody shchodo pryskorennia reform u sferi zemelnykh vidnosyn", URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1113-2020-%D0%BF#Text>
6. Kulynych, P. (2020). Zemelne zakonodavstvo Ukrainy periodu zemelnoi reformy: osnovni tendentsii rozvytku. *Pravo Ukrainy*, 5, 63-75.
7. Martyn, A. H. (2011). Napriamy udoskonalennia upravlinnia zemelnymy resursamy v suchasnykh umovakh URL: <http://zsu.org.ua/andrij-martin/73-2011-01-18-12-30-31>.
8. Tytarenko, T. H. (2015). Funktsionalna kharakterystyka diialnosti subiektiv derzhavnoho upravlinnia zemelnymy vidnosynamy. *Problemy i perspektyvy ekonomiky ta upravlinnia*, 1, 222-234
9. Tretiak, A., Tretiak, V., Priadka, T., Tretiak, R., & Kapinos, N. (2021). Metodolohiia derzhavnoho upravlinnia zemelnymy resursamy ta zemlekorystuvanniam. *Ahrosvit*, 20, 14-21.
10. Pryshliak N., Dankevych V., Tokarchuk D., Shpykuliak O. (2023) The sowing and harvesting campaign in Ukraine in the context of hostilities: challenges to global energy and food security. *Energy Policy Journal*; 26(1):145–168.
11. Dankevych E.M., Dankevych V.E. (2016) Ecological features of agricultural production in territories contaminated with radionuclides using Japanese experience. *Visn. ZhNAEU*. No. 1 (55). vol. 3. pp. 24–37.
12. Dankevych V., Dankevych Y. (2020) Management of forest and water resources in the context of administrative-territorial reform: the experience of Poland. *The scientific heritage*. Budapest. Vol. 6, № 55. pp. 27-31.
13. Pidsumkovyi dokument Mizhnarodnoi konferentsii z pytan vidnovlennia Ukrainy (URC 2022) «Deklaratsiia Luhano» Luhano. 4–5 lypnia 2022 roku. Available at: <https://ua.urb2022.com/materiali-konferencyi> [in Ukrainian].
14. Stratehiia rozvytku sfery innovatsiinoi diialnosti na period do 2030 roku, Skhvaleno rozporiadzhenniam Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 10 lypnia 2019. № 526-p. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show> [in Ukrainian].
15. Pysarenko T. V., Kuranda T. K. ta in. (2022) Realizatsiia prioritytynykh napriamiv rozvytku nauky i tekhniky ta otrymani rezultaty u 2021 r.: analitychna dovidka. Kyiv: UkrINTEI, 53 p. [in Ukrainian].
16. Vyshlinskyi H., Repko M. et al. (2022) Tsentri ekonomichnoi stratehii. German Economic Team. *Ekonomika Ukrainy pid chas viiny: zvit za zhovten 2022* [in Ukrainian].
17. Skydan O.V., Dankevych V. Ye., Fedoniuk T. P., Dankevych Ye.M., Yaremova M. I. (2022) European green deal: Experience of food safety for Ukraine. *International Journal of Advanced and Applied Sciences*, 9(2) Pages: 63-71
18. Dankevych V.Ye., Dankevych Ye.M., Bondarchuk N.V., Strychuk V.A. (2021) "Yevropeiska zelena uhoda: dorozhnia karta zbalansovanoho pryrodokorystuvannia v umovakh detsentralizatsii." *Problemy ekonomiky*, № 1 (47), pp. 185–191. [in Ukrainian].

Ця робота ліцензована Creative Commons Attribution 4.0 International License